

Lubomír Vondráček, Vlasta Wirthová,
Jindra Pavlicová

Základy praktické terminologie pro sestry

Příručka pro výuku a praxi

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout s portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Copyright © Grada Publishing, a.s.

Poděkování

Za cenné připomínky autoři děkují Janě Jandové – vrchní sestře Kliniky otorinolaryngologie a chirurgie hlavy a krku 2. LF UK a FN Motol, Haně Kubů – staniční sestře Interní kliniky 2. LF UK a FN Motol, Drahomíře Vrbové – vrchní sestře kardiochirurgického oddělení 2. LF UK a FN Motol, Vladimíře Kratinové – vrchní sestře Ústavu patologie a molekulární medicíny 2. LF UK a FN Motol a MUDr. Renatě Chmelové z Ústavu patologie a molekulární medicíny 2. LF UK a FN Motol.

Za recenzi autoři děkují Mgr. Zuzaně Volejníkové, Ing. JUDr. Petru Vaňkovi, doc. MUDr. Ivanu Novákovi, CSc. a Ing. Alexandrovi Stožickému, CSc.

**JUDr., MUDr. Lubomír Vondráček,
Mgr. Vlasta Wirhová, Jindra Pavlicová**

ZÁKLADY PRAKTICKÉ TERMINOLOGIE PRO SESTRY **Příručka pro výuku a praxi**

Hlavní autor:

JUDr., MUDr. Lubomír Vondráček

Spoluautorky:

Mgr. Vlasta Wirhová

Jindra Pavlicová

Recenze:

Mgr. Zuzana Volejníková

Ing. JUDr. Petr Vaněk

Doc. MUDr. Ivan Novák, CSc.

Ing. Alexandr Stožický, CSc.

© Grada Publishing, a.s., 2011

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

jako svou 4279. publikaci

Odpovědná redaktorka Mgr. Helena Vorlová

Sazba a zlom Antonín Plicka

Počet stran 136

1. vydání, Praha 2011

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

Názvy produktů, firem apod. použité v této knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků, což není zvláštním způsobem vyznačeno.

Postupy a příklady v knize, rovněž tak informace o lécích, jejich formách, dávkování a aplikaci jsou sestaveny s nejlépeším vědomím autorů. Z jejich praktického uplatnění ale nevyplývají pro autory ani pro nakladatelství žádné právní důsledky.

Všechna práva vyhrazena. Tato kniha ani její část nesmějí být žádným způsobem reprodukovány, ukládány či rozšiřovány bez písemného souhlasu nakladatelství.

ISBN 978-80-247-3697-6 (tištěná verze)

ISBN 978-80-247-7315-5 (elektronická verze ve formátu PDF)

© Grada Publishing, a.s. 2012

Obsah

Úvod	7
Medicínská terminologie	9
Slovníček pojmů	11
Předpony a přípony	65
Léčba	67
Péče	70
Fyzická osoba, které je poskytována zdravotní péče	72
Nemedicínská terminologie, kterou by měla kvalifikovaná sestra znát	75
Výkony s odpovědností sestry a s asistencí sestry	103
Nejčastější ošetrovatelské léčebné výkony, za které nese sestra odpovědnost	105
Nejčastější ošetrovatelské diagnostické výkony, za které nese sestra odpovědnost	105
Nejčastější lékařské léčebné výkony prováděné ambulantně, u kterých sestra asistuje	106
Nejčastější lékařské diagnostické výkony prováděné ambulantně, u kterých sestra asistuje	108
Nežádoucí příhody	111
Obory specializačního vzdělávání	115
Obory specializačního vzdělávání lékařů	123

Profesní organizace, tituly a jejich psaní, právní předpisy důležité pro organizaci, řízení, kontrolu i samotný výkon ošetrovatelské péče	129
Profesní organizace	131
Tituly a jejich psaní	133
Právní předpisy důležité pro organizaci, řízení, kontrolu i samotný výkon ošetrovatelské péče	135

Úvod

Poskytování ošetrovatelské péče je soubor specializovaných činností vedoucích k uspokojování potřeb pacienta, kterému je poskytována zdravotní péče za účelem ochrany, upevnění a návratu zdraví týmem kvalifikovaných pracovníků.

Aby byla ošetrovatelská péče účinná, efektivní a byla poskytována kontinuálně, je nutné, aby vzájemný kontakt všech péči poskytujících byl bezproblémový, a to i po stránce vzájemné komunikace. Vzájemná komunikace často naráží na skutečnost, že je zcela rozdílná terminologie, či spíše, že je obsah jednoho pojmu vysvětlován na několika pracovištích odlišně, což jistě není v pořádku.

Aby nedocházelo ke zbytečným sporům a nejasnostem, musí být používány výrazy, jejichž obsah je jednoznačný – tedy takový, který nepřipouští několikerý význam. Takový termín by pak měl být užíván nejen všemi účastníky zdravotní péče, především však poskytovateli zdravotní péče, tj. lékaři, sestrami, sanitáři, ale i konzumenty zdravotní péče, tj. pacienty i doprovodem pacientů, ekonomy i právníky.

Jednotná terminologie je také základním předpokladem úspěšného poučení pacientů a důležitým nástrojem jejich zdravotní výchovy.

Je vhodné rovněž připomenout, že z hlediska ochrany sester je správně vedená zdravotnická dokumentace jedním ze základních důkazů, že poskytovaná péče byla poskytována *lege artis*. A správně vedená dokumentace musí mít správnou terminologii.

Publikace je určena sestrám, které již ošetrovatelskou péči poskytují, i těm, které ji řídí nebo kontrolují, ale i studentkám připravujícím se na obtížné, ale důležité povolání.

autoři

Medicínská terminologie

Slovníček pojmů

A

Absces

Absces je zánětlivé onemocnění, které je ohraničené, tvořené dutinou vyplněnou hnisem a buněčným detritem. Sestra se nejčastěji setkává s abscesem v podkoží, i když se může vyskytnout v kterémkoliv orgánu. Závažný je absces v plicích nebo játrech. Léčba abscesu bývá komplexní. Spočívá v odstranění hnisavého obsahu otevřením dutiny s drenáží dutiny nebo punkcí dutiny za současného podávání antibiotik dle citlivosti mikrobů, které absces způsobily. Absces může být také sterilní.

Sestra v dokumentaci správně zapsala: V pravé gluteální krajině je ohraničené zarudlé vyklenutí velikosti 5 × 5 cm.

Adheze

Adheze – česky srůsty – vznikají v různé míře zpravidla po operacích, nejčastěji v dutině břišní. Srůsty vznikají i po úspěšně odloučených zánětech. Vzniku srůstů nelze zabránit a vznikají i při správném postupu. Srůsty jsou také příčinou poruch střevní pasáže, kterou je nutné řešit operací.

Afekt

Afekt je náhle vzniklá reakce na psychickou nebo fyzickou zátěž, kterou osoba vnímá jako neúměrnou. Afekt může být přiměřená reakce, nebo – a to častěji – nepřiměřená reakce. Projevuje se křikem, motorickým neklidem a gestikulací.

U pozůstalých se může sestra setkat s afektem, který by za jiných okolností byl označen za nepřiměřený.

Afty

Afty jsou patologické eflorescence, puchýřky na sliznici dutiny ústní vyvolané viry. Afty jsou pacienti vnímány jako velmi bolestivé onemocnění. A matky vnímají afty u dětí jako závažná onemocnění nebo za příznaky závažných onemocnění.

Správný záznam sestry: V dutině ústní jsou mnohočetné, bolestivé puchýřky velikosti 2–5 mm s kalným obsahem, bolestivé, některé prasklé. Spodina je zarudlá.

Agonie

Agonie je stav hlubokého bezvědomí, se kterým se sestra setkává u nemocných s infaustní prognózou před smrtí. Stav se také označuje jako agonální stav.

Tento termín se musí užívat citlivě a uvážlivě, neboť příbuzní nevhodné označení „Pacient je v agonii,“ vnímají často jako pejorativní.

Chybou je označení pacienta s hypoglykemií za stav v agonii.

Agens

Agens označuje to, co vyvolává nežádoucí stav nebo onemocnění. Pokud vyvolává infekci, označujeme ho jako infekční agens, kterým může být bakterie, virus nebo plíseň.

Agravace

Agravace označuje stav, kdy pacient účelově zveličuje svoje obtíže, které má. Zpravidla jsou zveličovány bolesti, které pacient označuje jako hrozné, nesnesitelné. Zveličovány také bývají poruchy hybnosti pohybového aparátu, zejména pouřazové. Agravaci je nutné odlišit od simulace.

Akutní

Akutní – česky náhle vzniklé. Akutní může být onemocnění, akutní zánět slepého střeva, akutní může být krvácení ze žaludečního vředu, ale akutní může být i potřeba poskytnutí zdravotní péče.

V současné době se prosazuje termín akutní medicína.

Algosedace

Algosedace – též analgosedace – je stav též označovaný jako umělý spánek, ke kterému dochází chtěně, účinkem cíleně podaných léků. Je indikována u pacientů, u kterých je třeba jejich celkové zklidnění, snížení vnímání bolesti a snížené vnímání negativních vjemů z okolí. Algosedací je vědomí pacientů výrazně ovlivněno, ale na rozdíl od anestezie je zachováno.

Alterace

Alterace je označení zjištěné změny hodnoty sledované funkce. Sestra se setkává s alterací ozev plodu, s alterací monitorovaných životních funkcí na JIP nebo ARU. Alterace signalizuje závažný stav. Alteraci musí sestra neprodleně hlásit a provést o ní záznam v dokumentaci.

Správný záznam sestry: V 19.10 hodin u pacientky Novákové došlo k alteraci ozev plodu, ihned hlášeno MUDr. Horákovi.

Ambulance

Ambulance je část zdravotnického zařízení, kde je poskytována preventivní, diagnostická a léčebná péče pacientům, kteří po poskytnuté péči ze zdravotnického zařízení odcházejí. Ambulance bývají označeny oborem nebo činností, která je v nich provozována: traumatologická ambulance, ambulance pro choroby prsu, neurologická ambulance, chirurgická ambulance.

Amnézie

Je stav, kdy si pacient na větší či menší časové období na události nepamatuje. S amnézií se setkáváme u pacientů po závažnějších úrazech hlavy. Po otřesu mozku bývá retrográdní amnézie, kdy si pacient nepamatuje na události před úrazem. Amnézie provází různá onemocnění centrálního nervového systému. Amnézii zjišťujeme po epileptickém záchvatu, ale i po různých intoxikacích, včetně intoxikace po požití většího množství alkoholu.

Amnézie je též průvodním jevem algosedace podané pacientům v rámci intenzivní nebo resuscitační péče. Pokud si pacient nepamatuje na úraz, označuje se stav jako retrogradní amnézie.
Správný záznam sestry: Na úraz a bezprostřední okolnosti před a po úrazu si nepamatuje.

Amputace

Amputace je oddělení konečné části těla. Amputace je chirurgický výkon, kdy je amputována končetina postižená patologickým procesem. Amputováno je ale také rektum, konečná část střeva nebo prs.

Zvláštním druhem je traumatická amputace, kdy při úrazu dojde k oddělení opět konečné části těla.

Anamnéza

Anamnéza – česky předchorobí – označuje soubor informací, které souvisejí s vyšetřovaným nebo ošetřovaným pacientem. Tyto informace ošetřující potřebují k plnění svých úkolů, tj. ke stanovení správné diagnózy a bezpečného léčení. Sestra ani lékař nejsou oprávněni získávat informace, které nepotřebují k plnění povinností. Sestra je oprávněna odebírat ošetřovatelskou anamnézu. Anamnestické údaje sděluje pacient, příbuzní, doprovod pacienta. Anamnestické údaje jsou často pacientem i účelově zkreslovány. Anamnestické údaje jsou označovány jako citlivé osobní údaje, a proto jsou chráněny zákonem uloženou povinnou mlčenlivostí.

Je hrubou chybou, pokud v ošetřovatelské dokumentaci není záznam o alergii.

Anestezie

Anestezie celková

Celková anestezie je postup, při kterém se pomocí speciálních léčebných přípravků – anestetik – navodí u pacienta stav bezvědomí a nevnímání bolesti. Anestetika jsou pacientovi aplikována inhalačně, nebo nitrožilně.

Celková anestezie je užívána především u větších operačních zákroků řady operačních lékařských oborů, ale i některých výkonů diagnostických, zejména prováděných u dětí.

S podáním celkové anestezie musí pacient po poučení vyslovit písemný souhlas. Anestezii podává tým tvořený anesteziologem a sestrou specialistkou – anesteziologickou sestrou.

Při edukaci je nutné pacienta poučit, že celková anestezie je závažný zdravotnický výkon, který může být provázen komplikacemi i při správném provedení.

Anestezie místní, lokální

Při lokální anestezii se pomocí speciálních přípravků – lokálních anestetik a některých dalších speciálních přípravků odstraní vnímání bolesti v místě, kde je prováděn operační zákrok. Pacient nevnímá bolest, ale je při plném vědomí. Anestetikum se podává většinou injekčně. Místní znecitlivění je užíváno u menších operačních zákroků a provádí ho operatér.

O alergii je vždy nutný záznam v dokumentaci.

Anestezie svodná

Je postup znecitlivění, při které je anestetikum aplikováno injekčně k nervu. Znecitlivění nastává periferně od místa aplikovaného anestetika. Pacient necítí bolest a je při plném vědomí. Svodná anestezie se užívá nejčastěji ve stomatologii a u výkonů na končetinách.

Anestezie epidurální

Je postup znecitlivění, při kterém se anestetikum aplikuje epidurálně obvykle v oblasti bederní páteře. Znecitlivění nastává níže od aplikovaného místa. Pacient je při plném vědomí, bolest v anestezované oblasti necítí.

Epidurální anestezie se užívá při některých výkonech urologických, gynekologických nebo při výkonech na dolních končetinách.

Anetik, anetický

Člověk, který je necitlivý ve smyslu emocí. Anetik není empatický, nemá soucit. Fyzickou bolest při vlastním úrazu však anetik cítí a i anetický pacient se při bolestech dožaduje analgetické medikace.

Anorexie

Anorexie – česky nechutenství – označuje stav, kdy pacient nemá chuť k jídlu. Tento stav provází některá onemocnění a můžeme se s ním setkat i při užívání léků. Tento stav je třeba zásadně odlišovat od mentální anorexie, kdy pacientka jídlo odmítá.

Mentální anorexie je již psychická porucha, při které se pacientka od určitého stadia již neovládá, a bez léčby může vést i ke smrti. Léčba je komplexní a dlouhodobá.

Anurie

Anurie nebo-li zástava tvorby moči je závažný, obtížně léčitelný stav, který, pokud trvá delší dobu, vede ke smrti. Postihuje dětské pacienty s vrozeným onemocněním ledvin.

U dospělých vzniká jako následek zánětlivých onemocnění ledvin. Anurie provází některé otravy. Řešením tohoto stavu je dialýza. Anurii je třeba odlišit od retence moči.

Apatie

Apatie – česky nezám. Apatický pacient nejeví zájem o okolí. Je mu lhostejné, jaké léky bere, nezajímá ho výsledek vyšetření. Apatický pacient má zachované vědomí, rozlišovací i ovládací schopnosti, je orientovaný časem, místem i osobou.

Správný záznam sestry: Pacient je apatický, bez zájmu, poučení o ošetřování stomie odmítá.

Aplikace

Aplikace označuje způsob, kterým lékař nebo sestra podává diagnostický nebo léčebný přípravek, případně přípravek v rámci prevence. Přípravky se podávají per os – ústy, a to tablety, dražé, pilulky, roztoky, čaje, nebo parenterálně – mimo ústa v infuzích nebo injekcí nitrožilně, do svalů, pod kůži, do kůže, nitrotepenně (intraarteriálně), do kosti (intraoseálně), nebo inhalačně. Léky se také aplikují zevně, a to roztoky, masti, krémy, pasty a náplasti. Některé léčebné přípravky se podávají per rektum – do konečníku, např. čípky, klyzma. Aplikovat také lze fyzikální terapii.

Arytmie

Arytmie je porucha srdečního rytmu, která se projevuje zrychlením tepu (tachykardie), nebo zpomalením tepu (bradykardie) nebo nepravidelností tepu. Arytmie provází nejen srdeční

onemocnění, ale řadu jiných onemocnění a závažných stavů. Arytmie může být také vyvolána léky nebo hypoxií.

Tachykardie při afektu se neoznačuje jako arytmie.

Asistovaná sebevražda

Asistovaná sebevražda je protiprávní postup hodnocený a sankcionovaný jako trestný čin. Při asistované sebevraždě fyzická osoba s vědomím, co činí, připraví na žádost smrtící látku jiné osobě – zpravidla nemocnému – s tím, že ten ji sám vezme a aplikuje si ji za účelem chtěného ukončení života.

Akcentace je kladena na to, že aktivní je tu osoba, která si sama připravenou látku vezme.

Sestra, která by pacientovi trpícímu maligním onemocněním obstarala hypnotikum s tím, že věděla, že pacient chce spáchat suicidium, postupovala protiprávně – byť v dobré víře, že činí pacientovi dobře.

Atonie

Atonie – česky ochablost – je ztráta tonu svalstva, obvykle jako následek poruchy inervace, nejčastěji postižením centrálního nervového systému. Postihuje jak novorozence, tak i osoby starší.

Atrofie

Je pojem, kterým se označuje česky vychudnutí, které vzniká nejčastěji snížením nebo úplnou nečinností orgánu nebo poruchou jeho inervace.

-

Sestra se setkává nejčastěji s atrofií svalstva horních častěji dolních končetin u pacientů po úrazech, ale i po neurologických onemocněních. Atrofie postihuje i mozek, ledviny a další orgány. Atrofii svalstva lze omezit nebo jí zabránit včasnou intenzivní rehabilitací.

B

Bakalář

Bakalář – latinsky *baccalareus* – je akademický titul pro absolventa vysokoškolského studia. Samotný název neoznačuje druh studia.

Bakalář ve zkratce se užívá vždy před jménem Bc. s tečkou za zkratkou.

Chybné je označení na razítku sestry BC Horáčková.

Banální

Banální – česky běžné. Termín se nevhodně používá ve spojení banální operace, banální výkon. Zásadně by se termín banální neměl používat a vztahovat k operačním zákrokům, zejména došlo-li ke komplikaci.

Nevhodné je sdělení: Paní, nebojte se, umělá kyčel je už dnes banální operace, kterou dělají všude, a u nás to dělá pan primář.

Označení appendektomie za banální operaci je nevhodné: Operace slepého střeva je banální operace, kterou může dělat i vrátný.

Bazální

Bazální – česky základní. Užívá se ve spojení bazální kontakt, nevhodně ve spojení bazální léčba, bazální péče. Bazální mohou být i znalosti požadované při zkoušce.

Bércový vřed

Bércový vřed je různě velké poškození kůže v predilekčním místě, které vzniká následkem poruch cévního systému dolních končetin.

Zápis sestry musí vždy obsahovat přesné místo, velikost a hloubku vředu, jeho okolí a způsob ošetření.

U pacientů s bércovým vředem je výhodné patologický nález dokumentovat fotografií, která pro svoji velkou vypovídací hodnotu může objektivně doložit poskytovanou péči.

Bulimie

Bulimie je patologický stav charakterizovaný chorobnou chutí k jídlu. Jde o závažné onemocnění laiky označované jako „chorobná žravost“. Bulimie je závažná psychická porucha vyžadující komplexní léčbu.

Prostá zvýšená chuť k jídlu není bulimií.